

T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ

Shino Sırların Gelenekselden Günümüze Kültürel Geçişi

Sinem Ören

İstanbul 2022

Giriş

Seramik sırlar, seramik eşyaların uzun ömürlülüğünü sağlayan ve yüzeyin geçirgenliğini önleyen çoğunlukla camsı bir görüntüsü olan tabakalardır. Pişmiş seramiğin üretiminin başladığı tarihten günümüze kadar seramik sırları ve yüzey kaplamaları zaman içerisinde evrilmiş ve nitelikleri artmıştır. Oluşumlarında çoğunlukla kaolen, feldspat ve kuvars bulunan bu kuru karışımların keşfedilmesinde kültürlerin coğrafi konumu ve çıkarılan madenlerin özellikleri gibi günlük ve ritüelistik kullanımları da sırlama sürecini birebir etkileyen faktörlerdendir. Örneğin Antik Mısır'da bulunan çoğu seramik objenin mavi olmasının nedeni cobalt madenlerinin varlığıdır veya porselen üretiminin ilk olarak Çin'de keşfedilmiş ve kullanılmaya başlanmış olmasının nedeni kaolinin varlığıdır.

Uygulandıkları objelere estetik bir özgünlüğün yanı sıra sırlar zaman ile aşınma şartlarına karşı seramik objelere dayanıklılıkta katmışlardır. Seramik tarihine bakıldığında farklı kültürlerin keşfettikleri sırlar ve bu sırlar ile üretilen eserler tarihsel dönemleri işaretleyen milat taşları olmuştur. Örneğin kırmızı ve siyah oksit desenli yüzeyler bize Antik Yunan amforalarını hatırlatır. Pürüzsüz beyaz porselen vazoların üzerlerine işleme gibi dekorlanan mavi desenleri gördüğümüzde ise bunların Çin'e ait olduğunu biliriz. Seramik sırların kullanımı ve yüzey oluşumu kültürlerin bir imzasıdır ve aynı zamanda kullanıldığı kültürün güzellik algısını anlamak için bir kaynaktır.

Görsellik kaygısının yanı sıra sır oluşumunda en önemli kaynak madendir. Sırların içerisinde bulunan maden özelliklerine göre değişen pişirim dereceleri ve ortamları vardır. Bazı madenler sırların pişirim aralığını yükseltir ve ısıya karşı erime sıcaklığını artırırken bazıları bu aralığı düşürür. Günümüzde teknolojinin de gelişmesi ile güvenli atölye ortamlarında kullanılan gaz fırınları ve elektrik kaynaklı fırınlar sayesinde arzu edilen sıcaklık aralıklarında hem indirgen hem de yükseltgen pişirimler yapabilmek mümkün. Bunun yanı sıra birçok madene erişimin kolaylaşması ile sonsuz sır ve yüzey deneme olanağı eskiye kıyasla daha fazla.

Shino Sırların Tanımı

Birçok değişkenin üretilmesinde rol oynayan ve aynı zamanda sır dünyasının “jokeri” olarak bilinen Shino sırlar üzerine uygulandıkları çamur bünyesinden, fırının içerisinde buldukları konuma kadar bir çok parametreden etkilenmektedir. Shino isimli sırlar hem indirgen hem de yükseltgen, iki ortamda da pişirilebilen bir sır cinsidir. Görüntüsü soluk gri, beyaz, beyaz-turuncu harelî, kırmızı kahve ve siyah-kahve olmak üzere birçok farklı paletе bürünür. Bu renklerin elde edilebilmesi için sırn kalın uygulanması, sır karıştırılırken kullanılan su, pişirim tekniği, sır uygulandıktan sonra ne kadar kısa sürede pişirimin yapıldığı gibi birçok farklı etken vardır.

Shino sırlar ilk olarak Japonya’da lokal feldspatların kullanımı ile keşfedilmiştir. Çay seremoni eşyalarını süsleyen shino sırlar 17. Yüzyıl ile 1920’e kadar popülerliğini kaybetmiş fakat sonra tekrardan Japon bir seramikçinin Mino bölgesinde bulunduğu Shino sırlı seramik parçalar sayesinde yeni bilgi kapıları açılmış ve Shino sırları üzerine araştırmalar başlamıştır.

Batı kültürünün Uzak Doğu seramiklerine var olan ilgisine Shino sırlar ve Shino sırların pişiriminde kullanılan Ogama fırınlarından türemiş Anagama fırını da dahil olmuştur. Günümüzde özellikle Amerika Birleşik Devletlerinde bu cins odun yakıtlı fırınlar popülerlik kazanmış ve *Amerikan Shino* gibi orjinal Shino sırların çeşitleri türemiştir. Shino sırları sadece değişken renk paleti ile değil aynı zamanda Wabi-Sabi felsefesinden gelen hikayesi ile de dolu doğası batı seramik kültürünü aydınlatmıştır.

Shino sırların görsel güzelliği ve oluşturduğu farklı dokuların yanı sıra güzelliği sadelik, doğallık ve kusur da bulması kullanıldığı objelere zamansız bir estetik ve düşünsel derinlik kazandırmıştır. Bu nedenle hikayesini kültürler arası taşımış ve değişken yapısına çok daha fazla çeşitlilik katmıştır. Günümüzde Amerikan Shino’dan, Pseudo Shino’ya birçok çeşitle isimlendirilen Shino sır türleri vardır. Seramik sanatçılarında, çömlek ustalarına kadar hala kullanılmakta ve farklı pişirim ortamlarına uyumu sağlanmaktadır.

Shino Sırların Tarihçesi

Shino sırlar 16.Yüzyılda Japonya'nın ilk beyaz sırları olarak icat edilmiştir. Japonya'nın Momoyama Dönemi (1573-1600) olarak bilinen orta çağdan erken moderne geçişinde çay seremonileri ve çay ustalarının kültürel etkisi sanatsal yenilikleri ve keşifleri de tetiklemiştir. Bununla bağlantılı olarak Shino sırlı objeler çay ustalarının ve o dönemin ileri gelenlerinin favori eşyaları olmuştur. "Shino" isminin Japonca'da "beyaz" anlamına gelen "Shiro" kelimesinden türetilmiş olabileceği düşünülmektedir. Aynı zamanda bir çay ustası olan Shino Soshin'e (1444-1523) bir atıfta bulunulmuş olabileceği çokça düşünülen tahminler arasındadır.

Momoyama Dönemi askeri iktidarsızlıkların ve idari karışıklıkların olduğu bir dönemdir. Bu dönemde 1336'dan 1573'e kadar hüküm sürmüş *Ashikaga Shogunate* feodal askeri hükümetinin düşüşü ile *Oda Nobunaga*, *Toyotomi Hideyoshi* ve *Tokugawa Ieyasu* isimli üç kumandan Japonya'yı bütünleştirmek adına çalışmaya başlamışlardır. Çay kültürünün ilerlemesindeki en önemli sebep dönemin aristokrat ve askeri liderleri tarafından benimsenmiş olmasıdır. Bunun yanı sıra 1544 ile 1615 yılları arasında yaşamış olan *Furuta Oribe* hem bir Mino savaşçısı olarak hem de Momoyama döneminin en meşhur çay ustası olarak Shino sırların popülerlik kazanmasında büyük rol oynamıştır. Furuta Oribe'nin ismine adanmış olan *Oribe Ware* seramikler ile shino sırlar bir arada kullanılmıştır.

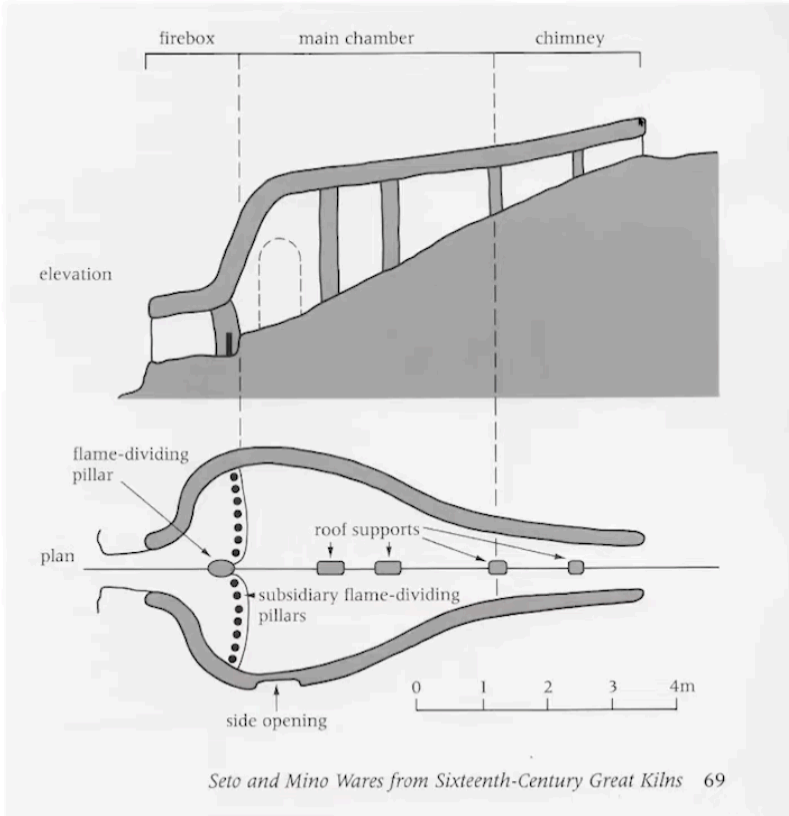

Resim 1. Erken 17. Yüzyıl Oribe Seramik Örneği (Narumi Oribe)

https://en.wikipedia.org/wiki/Oribe_ware

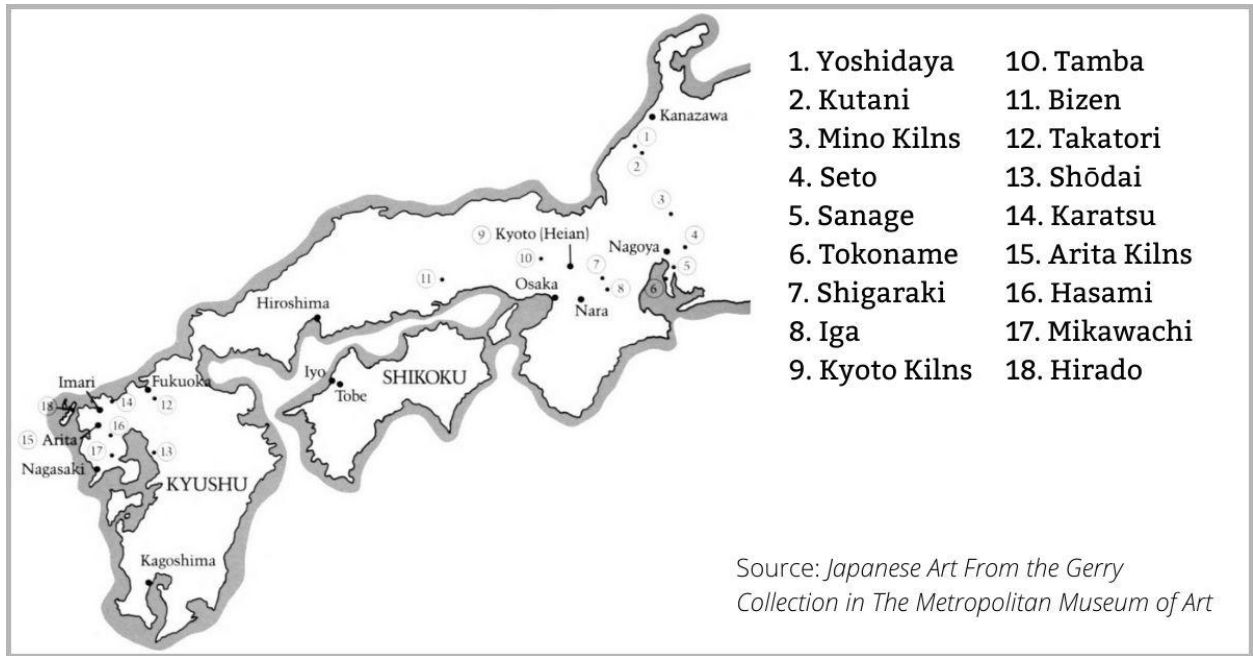
Oribe seramikleri de aynı Shino estetiğinde olduğu gibi sadelik ve doğallıktan ilham almıştır. Dönemin Budizmden doğan Wabi Sabi estetik anlayışı ve dünya görüşü taşra sadeliği ve kusurlu oluşumları güzel kılmıştır.

Shino sırların pişirilmesinde Ogama Fırınları kullanılmıştır. Ogama fırınları bir yamaç üzerine yükselerek kazılmış bir hendeği anımsatır. Ogama fırınları 15. Yüzyıl ve 16. Yüzyılları arasında kullanılmış ve Japonya'nın kültürel olarak Çin seramiklerinden domestik Japon tarzı seramiklerin üretimine geçilmesine ön ayak olmuştur. 1200C ısıda pişirilerin yapıldığı bu fırınlarda yakıt olarak Kızılçam ağacı kullanılmıştır. Ogama fırınının tasarımında yapılan yükselerek daralan baca sayesinde fırın atmosferinde yoğun indirgen bir ortam oluşturulmuş ve bu sayede objeler üzerinde kül birikimleri ve sır bünyesinde karbon hapsi gibi çeşitli olaylar meydana getirilerek pişirilen seramiklerin üzerinde birçok çeşitli yüzeyin oluşması sağlanmıştır.

Resim 2. Ogama Fırını
Örnek Görseli

Ogama fırınları Japonya’da Mino ve Seto bölgelerinde kurulmuştur. Seto ve Mino pişirim alanları Shino sırların ve Oribe seramiklerini pişirimin de en çok bilinen ve kullanılan alanlardır. Seto Bölgesi aynı zamanda Japonya’nın en eski altı antik pişirim alanlarından biridir ve burada üretilen eserlere “Seto-ware” denir.¹ Seto’da üretilen eserlerin tarihi 13.Yüzyıla kadar dayanmaktadır. Seto alanında çalışan çömlekçiler burada aynı zamanda Çin’in Song Hanedanlığı döneminde üretilmiş eserlerden etkilenmiştir ve benzerlerini üretmeye çalışmışlardır. Bunun yanı sıra Seladon ve Tenmoku sırlarına da ilgi duymuşlardır fakat Seladon kullanımı başarısız olmuştur.² Azuchi-Momoyama döneminde (1568-1614) yaşanan savaşılarından dolayı Seto bölgesinde yaşamını sürdüren çoğu zanaatkar Mino bölgesine yerleşerek burada uğraşlarına devam etmişlerdir. Japonya’nın politik ve askeri bütünlüğünü sağlamak isteyen öncü kumandan Oda Nobunaga, Mino bölgesinde sürdürdüğü kontrol sayesinde burada olan seramik üretimini desteklemiş ve seramik üreticilerini finanse etmiştir.

Resim 2. Japonya’da Seramik Sanatının icra edildiği bölgeler
(Metropolitan Museum of Art, New York, ABD)

¹ "Japanese Pottery". *Encyclopædia Britannica Online*. Encyclopædia Britannica. Retrieved 30 December 2012.

² "Seto ware mizusashi (water jar)". The British Museum. Retrieved 30 December 2012.

Fırın teknolojilerinin ilerlemesi ile Ogama fırınlarının yerine çoklu odacıklı olan Anagama-Noborigama fırınları gelmiştir. Bu fırınlar sayesinde sırlanan seramiklerin pişirilme dereceleri yükselmiştir. Bu değişim Shino sırlarının kullanımının azalmasına neden olmuştur. Shino sırlı seramiklerin üretimi 17. Yüzyıla doğru zamanla yerini Oribe seramiklerine bırakmıştır ve popülerliği kaybolmuştur. 20. Yüzyıl ile beraber Toyozo Arakawa'nın (1894-1985) Momoyama döneminden kalma Shino sırlı seramik parçalarını keşfetmesi ve incelemesi ile beraber Shino sırlarına olan ilgi yeniden canlanmıştır.

Toyozo Arakawa ve Shino'nun Tekrar Doğumu

Toyozo Arakawa Mino yakınlarında ki Nagoya şehrinde yaşamıştır. Gençlik yıllarında günlerini yaklaşık 32 km kadar yürüyerek geçirmiştir. Bu uzun yürüyüşler hayatının en büyük keşfinin bulunmasında rol oynamıştır. 1930 yılında Momoyama ve erken Edo dönemine ait Shino ve Oribe sırlı seramiklerin kalıntılarını Ogama tarzı bir fırının yıkıntısının bulunduğu bir alanda keşfetmesi bu tarz seramiklerin Seto bölgesinden çok Mino bölgesinde üretildiğine dair ışık tutmuştur. 1933'te Toyozo Arakawa, Mino fırınının orijinalini yeniden inşa ederek Shino sırların üretim tekniklerinin keşfi için kapı açmıştır. Toyozo Arakawa Shino sırlı seramiklerinin üretimine başlayana kadar yokluk içerisinde yaşamıştır. Yaşadığı bölgede ürettiği seramiklerin orijinal dönem parçaları gibi olması için Momoyama döneminde kullanılan teknolojileri kullanmıştır. Çamurunu öğütmek için değirmen formunda su gücü ile çalışan bir havan inşa etmiştir. Toyozo Arakawa'nın yoğun fiziksel emek isteyen günlük çalışmaları ve Shino sır üzerinde ustalaşması 30 yılını almıştır. Shino onun için hayat şekli olmuştur. Asla elde ettiği sonuçlarla yetinmemiş ve hep en mükemmel Shino'yu elde etmek için uğraşmıştır. Shino sırrın kendini ifade ediş biçimi dönemin dışavurumculuğunun bir simgesi olmuştur. Toyozo Arakawa'nın üretimlerini toplamak için Kyoto ve Tokyo gibi büyük şehirlerden satıcılar düzenli olarak Nagoya'yı ziyaret etmişlerdir. Arakawa'nın eserleri büyük şehirlerdeki çay seremonilerini taçlandırmıştır. Eserlerinin en ayırt edici özelliği Shino sırrın altına demir oksit kullanarak yaptığı motiflerdir.

Resim 3. Toyozo Arakawa ay Kasesi
(<https://kurodatouen.com/gallerydata/392?lang=en>)

Eşinin vefatından sonra Toyozo Arakawa 5 yıl boyunca iş üretmemiş ve fırını kullanmamıştır. Bu dönemlerde 85 yaşına girmiş olan Arakawa tekrardan mükemmel Shino'yu üretme tutkusuna kapılmış ve tek başına bir pişirim daha yapmıştır. Toyozo Arakawa'nın çalışmaları ve Japon kültürüne geri kazandırdığı değerler 1955 yılında ülkesi tarafından "Yaşayan Ulusal Hazine" ünvanını almasını sağlamıştır. Shino sırım büyüü ve sadeliğı gibi Arakawa'da hayatını sonradan kazandığı paraya rağmen mağrur bir sadelikte ve kalbimde sadece yaptığı işe duyduğı aşk ile yaşamıştır.

Shino'nun Batıya Yolculuğı

20. Yüzyılda Japon seramik öğretilerinin Batıya taşınmasında birçok farklı etken olmuştur. II.Dünya Savaşı ve Vietnam Savaşı ardından Japonya'ya Amerika'dan birçok asker gönderilmiştir. Bu süreç içerisinde ülkelerine geri dönen askerler, Shino sırlı seramiklerde dahil olmak üzere birçok çeşit seramik objeyi ülkelerine getirmişlerdir. 1940'lı yıllarda Soyut Dışavurumculuğun, II.Dünya Savaşı sonrası Amerika Birleşik

Devletleri'nin New York şehrinde filizlenmesi ile seramik sanat dünyası da etkilenmiştir. Shino sırların ifade sel yani Dışavurumcu seramikçilerin ilgisini çekmiştir. Bunun yanı sıra Japonya'da kullanılan Anagama fırınları ve odun pişirimi kültürü deneysel yanı ile Amerikan seramik sanatçıları nı çekbetmiştir.

Shino'nun Amerika Birleşik Devletlerine yolculuğunun bir diğ er kanalı da, İngiliz seramiğinin babası olarak bilinen bir seramik ustasından öğrencilerine bilgi birikimini aktarması ile başlamıştır. Hong-Kong doğumlu, İngiliz seramikçi Bernard Leach'in sanat eğitimini tamamladıktan sonra Japon kültürüne ilgisi nedeni ile Japonya'ya gitmeye karar vermesi ve burada 250 yıllık kültürel kopukluktan sonra batı sanatını doğuya tanıtmak için görüşmeler ve söyleşiler yapması bu kültürel geçişi hızlandırmıştır. Aynı zamanda dönemin entelektüel sanat ve felsefi topluluklarından olan *Shirakaba Grubu* ile de görüşmeler yapmış ve bir Raku-Yaki seramik davetinde Japon seramikleri ile ilk karşılaşmasını yaşamıştır. Bernard Leach'in burada Japon ustalardan öğrendiği geleneksel öğretiler daha sonralarda Warren Mackenzie gibi amerikalı öğrencilerine aktararak günümüze kadar Shino sırları da dahil olmak üzere Doğu kültürünün seramiğe olan yaklaşımını, tekniklerini ve felsefesini batıya taşımıştır.

1974 yılında Warren Mackenzie, öğretim görevlisi olduğu Minnesota Üniversitesi'nde öğrencilerine Shino sırlarını yerel madenler kullanarak test etmeleri için görevlendirmiştir. Shino sırların Amerikan seramik kültüründe ki yeri bu dönemde artmaya başlamıştır. Warren Mackenzie'nin öğrencilerinden Virginia Wirt ve Malcolm Davis'in denemeleri başarılı olmuş ve Shino sırların dokusu Amerika'da bulunan madenler kullanılarak geliştirilmiştir. Virginia Wirt, ürettiği reçetelerde soda külü ve spodumene miktarını arttırarak indirgen pişirim sürecinde salınan karbonun sırların içerisine hapsini arttırmıştır. Bu sayede süt beyazı kalın yüzeyli shino katmanı içerisinde turuncu, kızarmış dokular oluşturmuş ve renk yoğunluğunu daha tatmin edici bir estetiğe dönüştürmüştür. Virginia Wirt'in shino reçetesi günümüzde ilk Amerikan Shino'su olarak bilinmektedir.

Mackenzie'nin bir diğeri öğrencisi olan Malcolm Davis ise Wirt'in reçetesini revize etmiş ve sır reçetesi içerisinde ki soda külü miktarını daha da arttırmıştır ve atölyesinde spodumene bulunmadığından yerine Redart³ çamuru kullanmıştır. Virginia Wirt'un reçetesinden farklı olarak Davis'in kullandığı Redart çamuru içerisinde bulunan yüksek demir oksit miktarı sayesinde Shino sıra siyah lekeler katmıştır. Günümüzde Amerikan Shino sır ile çalışan en bilindik çömlekçiler arasında Matthew Hyleck, Isak Issakson, Joe Hicks ve Kevin Crowe gibi isimler yer almaktadır.

Resim 4. Malcom Davis

Resim 5. Matthew Hyleck

Resim 6. Kevin Crowe

Genel Bakış

Shino sırlar zaman içerisinde kültürler arası evrilmiş ve girdiği her kültürü değişik doğası ve zarif sadeliği ile etkilemiştir. Shino bir sırdan ötedir ve birçok seramikçinin ve bu sırla üretilmiş eserleri kullanan insanların hayatına farklı biçimlerde dokunmuştur. Shino, kusurların güzelliğini kabul eder ve fırın içerisinde alevin formlara dokunuşunu anlatır. Shino bir nevi hayatın ve doğal düzenin kendisi gibidir. Varoluşumuz mükemmel

³ Redart çamuru Amerika Birleşik Devletleri'nin Ohio eyaletinden çıkartılan yüksek demir oksit içerikli bir sertçini çeşididir.

değildir ve kusurlar hayatımızın her yerindedir fakat bu düzensizlik gibi algılanabilecek gerçekliğin içerisinde ki düzeni fark ettiğimizde aslında algımızın ötesinde sadece daha karmaşık olan bir düzen vardır. Seramik sırları, adından anlaşılacağı üzere anlamsal olarak gizem doludur. Bir seramik eseri kullanıcısı elindeki objeye baktığında üzerinde ki akışkan mavi sırlı görüntüyü bir denize veya buzullara benzetebilir veya odun ateşi ile pişirilmiş bir Anagama eseri antik zamanlardan kazılmış bir tarihi esere... Sır dokuları büyüldür ve sözel olarak anlatılması zor olan katmanlı hislerimizi anlatmak için sembolik bir dil oluşturur.

Bir seramik sanatçısı olarak, seramiğin hem tarihsel yanı hemde insanoğlunun doğum mitleri gibi toprak, su ve ateş ile harmanlanmış oluşumu ilgimi çekmektedir. İnsanoğlu olarak çevremizdeki dünyayı kavrayabilme kapasitemiz ve de bu oluşumları yorumlayabilme yetimiz bir çay kasesini bile ritüelistik bir obje olarak görebilmemizi sağlamaktadır. Shino sırların gizemi de burada ki detayda saklı. Batı kültürünün aksine, Shino sırların içerisinde bulunan sadelik ve "ilkellik" aynı bir buz dağının gözle ile görünen kısmı gibi içerisinde çok daha büyük bir derinlik taşıyor. Dillerin sembollerden evrilmesi gibi Shinoda basit sayılabilecek görüntüsünün ardında bir ağaç gibi dallanıp budaklanan kompleks bir kavramsal hikaye barındırıyor. Bu oluşumlara uzun süredir olan ilgim Shino sır araştırması ile yeni bir boyut kazandı. Ezoterik ve sembolik birer mercekten gözlemlediğim bu varoluş mitimiz ile ilgili yarattığım eserlerin Shino sır kullanımı ile yeni bir perspektif kazanacağını ön görüyorum.

KAYNAKÇA

- Kuroda, R., & Murayama, T. (2002). 志野と織部: *Classic Stoneware of Japan Shino and Oribe*. Kodansha International.
- <https://www.commonwheel.com/blog/a-brief-history-of-shino-glazes-their-use-and-contribution-to-contemporary-potters>
- [https://en.wikipedia.org/wiki/Ashikaga_shogunate#:~:text=The%20Ashikaga%20shogunate%20\(%E8%B6%B3%E5%88%A9%E5%B9%95%E5%BA%9C,period%20from%201336%20to%201573.](https://en.wikipedia.org/wiki/Ashikaga_shogunate#:~:text=The%20Ashikaga%20shogunate%20(%E8%B6%B3%E5%88%A9%E5%B9%95%E5%BA%9C,period%20from%201336%20to%201573.)
- https://en.wikipedia.org/wiki/Toyoz%C5%8D_Arakawa
- <https://artsandculture.google.com/asset/an-excavation-scene-of-the-mutabora-old-kiln-site-mino-ware-arakawa-toyoz%C5%8D-1894-1985/lwEEG-hfO5pRHw?hl=en>
- https://en.wikipedia.org/wiki/Bernard_Leach
- <https://www.youtube.com/watch?v=wwwMMXi-rGl>
- <https://www.youtube.com/watch?v=jYYmGbmVXxl>